

Gęś mała – *Anser erythropus* (Linnaeus, 1758)

Status. Gatunek nieregularnie przelotny, wyjątkowo nieliczny, sporadycznie zimujący. Do roku 2020 obserwowany 26 razy w łącznej liczebności 65 os. Liczba pojawów wyniosła 22.

Środowisko. Obserwowana głównie na rozległych łąkach i rozlewiskach w dolinach rzek – 10 razy, ponadto na stawach rybnych – 4 razy oraz jedna obserwacja na polach.

Najczęściej widywano ją w dolinie w dolinie Omulwi i Wisły po 4 razy, ponadto na stawach w Walewicach i Orońsku – po 2 razy i jednorazowe stwierdzenie w ujściowym odcinku Narwi oraz 2-3 razy w dolinie Bzury.

Gęś mała, osobnik młodociany (fot. Agata i Mateusz Matysiakowie www.fotomatysiak.pl)

Zmiany częstości pojawów. Taczanowski (1882, 1888) podał gęś małą „*Anser erythropus*” nazywając ją „gęsią krótkodziobą”, która „nierównie częściej się trafia, tak z wiosny jak w jesieni, od gęsi białoczelnej. Z wiosny znacznie później pokazuje się od pierwszych trzech gatunków i nierzadko jeszcze w połowie Maja widzieć można przelatujące stadka”. Sapalski (1862) na terenie Gubernii Radomskiej określił ją jako bardzo rzadką na przelotach.

Również Domaniewski (1921) wymienia ją jako gatunek przelotny, a Dunajewski (1938), podał przy gęsi małej, że jest to „gatunek pojawiający się na przelotach w całym kraju” oraz: „Przeloty odbywają się u nas przez całą prawie jesień a na wiosnę stosunkowo dość późno, w kwietniu i maju”. Szczepski (1968) w opisie zbiorów Stanisława Zielińskiego, wymienia okaz gęsi małej datowany na 23 IX 1933 - 1 samica m. Machnatka k. Grójca. Koeppen (1943) 7 X 1943 widział w locie stado 36 ptaków k. Łęczycy w dolinie Bzury. W pracy Kaźmierczaka (1998) błędnie podano cytując Koeppena (1943) informację o zastrzeleniu 29 IX 1943 jednego osobnika pod Łęczycą, bowiem dotyczy ona stwierdzenia pod Wichrowem, już poza granicami Niziny Mazowieckiej. Kolejna informacja o zastrzeleniu ptaka w dolinie Bzury między Kterami a Orłowem pochodzi z roku 1977 (Józwiak 1978). 15 IV 1977 widziano 8 os. nad Wisłą k. Puszczy Kozienickiej (Cieślak i Piasecki 1981, Tomiałoć 1990). Nie zweryfikowane przez KF PTZool. ptaki widziano 24 III 1982 k. stawów w Golicach (M. Szymkiewicz), 7-26 XII 1985 na Wiśle w Warszawie (J.P. Cygan) oraz między 5 a 11 II 1986 (J.P. Cygan) oraz 26 XI 1989 (J.P. Cygan, Nowicki 2001). Następane stwierdzenie z pozytywną akceptacją KF PTZool nastąpiło dopiero w roku 1997, na podstawie odczytu z nadajnika satelitarnego założonego ptakowi w ujściu Peczory, gdzie przebywał do końca września, a nad Narwią pod Nowym Dworem został wykazany 8 X, po czym do końca grudnia 1997 opuścił obszar Polski (T. Aarvak, J. Lontkowski ex officio w: Tomiałoć i Stawarczyk 2003). Kolejnych obserwacji dokonano w latach: 2010 – (jeden raz), 2014 (2 razy), 2016 (2 razy), 2017 (7 razy) i 2019 (jeden raz).

Przyczyny zmian częstości pojawów. Z pewnością w wieku XIX i na początku wieku XX pojawiała się znacznie częściej, niż w ostatnich dekadach. Jako główną przyczynę spadku liczebności populacji tego gatunku podaje się wysoką śmiertelność na zimowiskach, gdzie są intensywnie strzelane (Morozov i Kalyakin 2020).

Wędrówki. Nizina Mazowiecka jest jednym z głównych obszarów postojowych dla populacji fenoskandynawskiej gęsi małej w trakcie jej wędrówki z lęgówisk na zimowiska w Grecji. Na co wskazują odczyty ze znakowanych osobników, zarówno obrączkami, jak i z nadajników telemetrycznych.

W okresie 1933-2020 gęś małą zarejestrowano 26 razy w łącznej liczebności 26 os. Liczba pojawów wyniosła minimum 22. Gęś mała obserwowana była przeważnie wiosną: 59% pojawów. W tym okresie ptaki zarejestrowano pomiędzy 12 marcem (2020 r. – na polach kolo Rogóżna (L. Matyjasiak) a 9 majem 2017 r. – 1 ad. na stawach w Orońsku (R. Tęcza).

Najczęściej widywana w 2. i 3. dekadach marca - po 4 obserwacje. W kwietniu widziana raz a w maju dwukrotnie. Jesienią stwierdzono ją czterokrotnie, pomiędzy 8 a 29 X.

Stadność. Prawie wszystkie obserwacje dotyczyły pojedynczych ptaków, a 2 osobniki widziano tylko dwa razy: w r. 1982 przy stawach w Golicach, 16 III 2017 w dolinie Omulwi pod Guzowatką (M. Murawski), wyjątkiem było stado 36 ptaków spod Łęczycy (Koeppen 1943).

Okres przebywania. Na ogół przebywały jeden dzień, ale kilkakrotnie wykazano długie pobyty. W roku 1985 aż 21 dni i w 1986 i 7 dni na Wiśle. W dniach 20 –26 III 2016 dokonano odczytu z nadajnika GPS dorosłego ptaka przebywającego w dolinie Słudwi koło Żychlina (www. Blesgans. De). Ponadto w dniach 11 - 29 X 2014 jeden ptak przebywał na stawach w Walewicach (K. Mortka i in).

Dnia 19 III 2017 w pobliżu wsi Binduga w dolinie Omulwi zaobserwowano ptaka z nadajnikiem satelitarnym, przemieszczającym się przez kilka dni pomiędzy dolinami Omulwi a Płodownicy, przebywającym m. in. na stawach Gutocha (Murawski i Antczak 2020).

W dniach 5–9 V 2017 na stawach w Orońsku przebywały prawdopodobnie 2 os. 1 ad. i 1 imm 1 ad. (R. Tęcza, P. Malczyk).

Streszczenie. Gatunek nieregularnie przelotny, wyjątkowo nieliczny i sporadycznie zimujący. Do roku 2020 obserwowany 26 razy w łącznej liczebności 65 os. Liczba pojawów wyniosła 22. Obserwowana głównie na rozległych łąkach i rozlewiskach w dolinach rzek – 10 razy, ponadto na stawach rybnych – 4 razy oraz jedna obserwacja na polach.

Andrzej Dombrowski i Sławomir Chmielewski

Literatura.

Józwiak Z. 1978. Ptaki Doliny Bzury. Łowiec Pol. 3: 8.

Koeppen E. 1943. Verzeichnis der im Naturkunde-Museum zu Litzmanstadt gesammelten, aufgestellten und beobachteten Wirbeltiere des Litzmanstädter Raumes. Litzmanstadt

Morozov V V., Kalyakin M. V. 2020. *Ansererythropus* Lesser White-fronted Goose. W Keller V., Herrando S., Vorisek P., et al (ed.). European Breeding Bird Atlas 2. Distribution, Abundance and Change. European Bird Census Council & Lynx Edicions, Barcelona.

Murawski M., Antczak K. 2020. Wiosenne migracja gęsi na Równinie Kurpiowskiej w latach 2008-2020. Kulon 25, 93-116.

Szczepski J. B. 1968. Uwagi o kolekcji ornitologicznej Stanisława Zielińskiego. Przegląd Zoologiczny 12: 348-353